

УДК 338.43:005.336.1:005.94

М. М. Ігнатенко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8626-4624>

С. Ю. Кучеренко,

к. е. н., доцент, декан факультету фінансово-економічної і професійної освіти,

доцент кафедри економіки, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7560-1212>

І. А. Романюк,

д. е. н., доцент, доцент кафедри туризму та економіки,

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-2043>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.14.34

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЇХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

М. Ihnatenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics,

Hryhorii Skovoroda University of Pereiaslav,

S. Kucherenko,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Financial, Economic and Professional Education, Associate Professor of the Department of Economics, Hryhorii Skovoroda University of Pereiaslav

I. Romaniuk,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Tourism and Economics, Kryvyi Rih State Pedagogical University

SOCIO-ECONOMIC PRIORITIES FOR THE FORMATION OF INTELLECTUAL CAPITAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THEIR INNOVATIVE DEVELOPMENT

У статті досліджено соціально-економічні пріоритети формування інтелектуального капіталу аграрних підприємств в умовах інноваційного розвитку, цифрової трансформації та зростаючих викликів воєнного часу. Обґрунтовано необхідність переосмислення ролі та структури інтелектуального капіталу як ключового нематеріального ресурсу підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Особливу увагу приділено аналізу сучасних тенденцій трансформації людського, організаційного та споживчого складників інтелектуального капіталу під впливом цифровізації, автоматизації, глобалізації ринків та зміни соціально-економічного середовища. Проведено критичний огляд наукових підходів до управління інтелектуальним капіталом і визначено недоліки існуючих моделей у контексті реалій аграрної сфери України. Підкреслено, що особливості сучасного аграрного виробництва вимагають комплексного підходу до формування інтелектуального капіталу із врахуванням соціальних, економічних, екологічних чинників, а також ризиків та втрат, зумовлених військовими діями. У результаті дослідження сформульовано систему соціально-економічних пріоритетів розвитку інтелектуального капіталу, що має враховувати специфіку аграрного відтворення, сучасні технологічні тренди, потреби сталого розвитку та завдання національної безпеки.

The article investigates modern approaches to the formation of intellectual capital of agricultural enterprises in the context of innovative development, digital transformation of the economy, and the structural changes caused by the war in Ukraine. Intellectual capital is viewed as a strategic intangible resource that includes human, organizational, and consumer capital and plays a decisive role in ensuring competitiveness, adaptability, economic resilience, and sustainable growth of agricultural enterprises. The authors analyze the specific features of intellectual capital formation under conditions of accelerated technological progress, significant losses of economic potential due to war, and the need for prompt adaptation to changes in the external environment. The paper generalizes scientific approaches to the interpretation of the structure, functions, and significance of intellectual capital and provides a critical analysis of the works of leading Ukrainian scholars on this topic. The socio-economic priorities of intellectual capital development are substantiated with a focus on the factors of digital transformation, war-related risks, customer-oriented approaches in agribusiness, and the growing importance of environmental sustainability. A process— and system-based approach is proposed for defining the development priorities of intellectual capital in the agricultural sector, encompassing the social, production-economic, and ecological dimensions. Special emphasis is placed on the transformation of the labor structure in the agricultural sector, which increasingly relies on technological expertise and knowledge-intensive competencies. As automation, precision agriculture, artificial intelligence, and cloud-based systems become more widespread, the role of intellectual capital shifts from a supporting factor to a central pillar of production efficiency and strategic development. This transition also necessitates the implementation of targeted education, training programs, and institutional innovations to ensure the effective integration of intellectual capital into the operational model of agricultural enterprises. Particular attention is paid to the need to revise the content and configuration of intellectual capital under the influence of digitalization, which is reshaping the qualification requirements for personnel, organizational management structures, and business-to-market interactions. The study provides new guidelines for researchers and practitioners aimed at creating an effective model for the development of intellectual capital in agricultural enterprises under conditions of deep structural transformation and global challenges.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, аграрні підприємства, інноваційний розвиток, соціально-економічні пріоритети, людський капітал, цифровізація, конкурентоспроможність.

Key words: intellectual capital, agricultural enterprises, innovative development, socio-economic priorities, human capital, digitalisation, competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Конкурентоспроможність сучасних аграрних підприємств ґрунтується, значним чином, на залученні всіх складників економічного потенціалу, впровадженні інновацій у всі ланки виробничих та бізнесових процесів. Для їх розробок та використання провідне значення має інтелектуальний капітал. Він визначається як сукупність знань, навичок та умінь працівників, інших матеріальних активів для створення конкурентних переваг. Він включає в себе людський капітал, структурний капітал, реляційний капітал, тобто

різні за змістом структурні елементи. Тому велике значення має уточнення їх складників та функцій з однієї сторони, визначення завдань, проблем та ризиків і втрат аграрних підприємств — з іншої сторони для обґрунтування соціально-економічних пріоритетів формування інтелектуального капіталу на перспективу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідно зазначити, що проблематика інноваційного розвитку аграрних підприємств,

зокрема в контексті формування та використання інтелектуального капіталу, активно висвітлюється у вітчизняній науковій літературі. Зокрема, вагомий внесок у розвиток теоретичних та методологічних засад здійснили такі вчені, як О.М. Бородіна, І.І. Вініченко, С.І. Ілляшенко, А.О. Мармуть, О.В. Скидан, О.Г. Шпикуляк та ін. У їхніх працях інтелектуальний капітал розглядається як сукупність людського, структурного (організаційного) та споживчого капіталу, що є важливими складовими економічного потенціалу підприємств.

Однак, незважаючи на глибину опрацювання зазначеної теми, потребують подальшого дослідження проблеми узгодженості між інтелектуальним капіталом та викликами інноваційного середовища, особливо в умовах воєнної економіки. Актуальним є виявлення причинно-наслідкових зв'язків між цифровізацією, автоматизацією аграрного виробництва та трансформацією його інтелектуального потенціалу. Своєчасність та важливість теми зумовлена необхідністю адаптації аграрної сфери до нових реалій, що підтверджує практичну й теоретичну значущість подальших наукових розвідок.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є встановлення соціально-економічних пріоритетів формування та розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств на основі оцінки та діагностики особливостей його структури та структурних зрушень у процесі становлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний етап функціонування аграрних підприємств характеризується втратою значної частки економічного потенціалу як основи їх діяльності через війну. Тому його збереження та відновлення всіма можливими раціональними способами постає важливим науковим та господарським завданням. Це розуміється нами не тільки питанням існування та діяльності власне аграрних підприємств. У широкому розумінні — це проблема продовольчої та національної безпеки загалом, особливо в умовах війни й постійної воєнної загрози. Слід зазначити, що його дослідження на рівні аграрних та інших підприємств займає значне місце у вітчизняній науковій економічній літературі та за рубежом.

Свідченням цьому є значна кількість публікацій щодо ідентифікації його змісту, визначення складників та структури, визначення

проблем та обґрунтування напрямів розвитку. Так, стаття авторів І. Вініченко, В. Лапа присвячена виявленню особливостей формування та розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств. Автори традиційно виділяють у його структурі людський, структурний та споживчий капітали, виявляють проблемні питання розвитку та надають певні рекомендації щодо їх вирішення у частині формування та розвитку людського і структурного складників. Зокрема, пропонується впроваджувати "нову модель інноваційного операційного управління за рахунок впровадження техніко-технологічної стратегії, автоматизації управлінських процесів" [1, с. 87].

У статті Т. Липейко, Ю. Шеянової значна увага приділена дослідженню організаційного капіталу підприємств як частини їх інтелектуального капіталу. Автори детально зупиняються на його аналізі як системи, обґрунтовують основоположні принципи управління його розвитком. Це дозволило розробити наукову модель управління ним. Необхідно підкреслити цінність наданих пропозицій, оскільки вони орієнтовані на практику господарювання [2, с. 229].

Дослідження А. Мармуть та ін., стосуються інтелектуального капіталу із зосередженням на аналізі розвитку людського капіталу як носія інноваційних знань та компетенцій. Автори виявляють проблемні аспекти його використання та пропонують ключові напрями розвитку. Серед них — всебічне посилення дуальності аграрної освіти [3, с. 35]. Значного розвитку у вітчизняній та європейській економічній літературі набули дослідження організаційного капіталу як сукупності, рівня та якості відносин підприємств із контрагентами зовнішнього середовища — споживачами, клієнтами, поставниками й підрядниками [4].

Він часто ототожнюється з клієнтським та інтерфейсним капіталом, як і його складники — ділова репутація, бренди, гудвіл. В умовах становлення поведінкової економіки та використання клієнтоорієнтованих стратегій розвитку підприємств значення споживчого капіталу у досягненні конкурентоспроможності аграрних підприємств також постійно зростає. Адже від його наявності, структури, обсягів, ефективності використання значним чином залежить ефективність збуту й реалізації продукції. Названі та інші наукові праці щодо формування і розвитку інтелектуального капіталу та його структурних складників меншою або більшою мірою відображають його проблематику та надають інструменти для її вирішення [5—7].

Тому вони є основою для поглиблення відповідних досліджень. На нашу думку, вони мають враховувати більшою мірою чинники цифровізації сучасних аграрних підприємств, а також реалії воєнних втрат і загроз, в яких опинилася Україна через неспровоковану агресію росії. Крім безумовного інноваційного вектору розвитку аграрних підприємств, їх економічного потенціалу та інтелектуального капіталу, важливе значення має врахування і завданих втрат і збитків, і ризиків, і чинника безпеки для функціонування та виживання аграрних підприємств і їх властивостей.

Цілком погоджуючись з висновками названих науковців, відзначаємо меншу увагу до обґрунтування проблем та рішень щодо розвитку споживчого капіталу. Йдеться лише про справедливую констатацію фактів про його важливість для діяльності аграрних підприємств як джерела додаткових конкурентних переваг та вигод. Зрозуміло, що вказане твердження не викликає заперечень, але вимагає більшої конкретизації аналізу проблем та розробки засобів розвитку даного складника.

Аналіз основних положень та висновків названих та інших публікацій дозволяє прийти до думки, що в сучасних дослідженнях інтелектуального капіталу необхідно дещо змінити їх вектор із загальних положень щодо формування структури та напрямів розвитку на виявлення впливу особливостей саме аграрного відтворення на специфіку формування та розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств, а відтак, і на їх соціально-економічні пріоритети. Також йдеться про встановлення причинно-наслідкових зв'язків між цифровізацією та автоматизацією аграрного виробництва й змістом та пріоритетами розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств.

Зазначимо, що ще 15—20 років тому аграрні підприємства використовували традиційні прийоми виробництва, які вимагали масового залучення працівників (понад 30% трудових ресурсів країни було зайнято в аграрному секторі) без інноваційних компетенцій, то в останні роки ця ситуація значно змінилася через залучення технологій No Till, точного землеробства, безпілотних літальних апаратів, ГІС— та хмарних технологій до виробництва й управління, бенчмаркінгу, банкінгу, електронної комерції, штучного інтелекту для формування операційного й споживчого капіталу. Це призвело до кардинального скорочення частки працівників аграрних підприємств у структурі трудових ресурсів країни на 20%, тобто до 10–11%, значно змінило вимоги до якості людсь-

кого капіталу та інших складників інтелектуального капіталу у напрямі їх підвищення.

Отже, наразі мова йде швидше про зміни в процесах аграрної діяльності і вже потім — про вплив цих змін на інтелектуальний капітал. Якщо раніше науковці справедливо вказували на специфіку людського й інтелектуального капіталу в аграрній сфері відповідно до її особливостей, то це було переконливо навіть на початок ХХІ століття. Так, О. Бородіна зазначала наступні особливості людського капіталу: висока частка у фізичному вимірі в аграрному секторі порівняно з іншими структурними ланками економіки; низькі якісні характеристики порівняно з іншими галузями; менша частка суспільних витрат на формування; прискорена економічна зношуваність через застаріння знань і навичок та умінь [8, с. 276].

Однак під впливом всебічної автоматизації та цифровізації аграрного виробництва й супутніх видів діяльності необхідно вказати на кардинальне зменшення людського капіталу аграрних підприємств, але підвищення обсягів витрат на формування інтелектуального капіталу та його якості; підвищення значимості інтелектуального капіталу до рівня основних капіталів аграрного відтворення — земельного та матеріально-технічного; постійний розвиток інтелектуального капіталу та його значна динаміка. Це стосується людського капіталу [9, с. 47]. При цьому слід наголосити на взаємовпливі інтелектуального капіталу та інноваційного розвитку аграрних підприємств. Для підвищення конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва, раціонального природокористування та енергоощадності людьми постійно розробляються і впроваджуються інновації, які, в свою чергу, вимагають підвищення рівня їх знань, умінь, інформованості.

Кардинальні зміни торкнулися й іншого складника інтелектуального капіталу — організаційного. Автоматизовані системи значно спростили і, разом з тим, підвищили ефективність та якість управління аграрною діяльністю загалом і моніторинг та контроль виробничих процесів зокрема. Постійно виникають нові правила і норми, неформальні правила і цінності, які регулюють відносини між людьми у процесі аграрної діяльності. Вони значно змінюються під впливом цифровізації, є доступними і зрозумілими, відкритими в онлайн мережах для користувачів. Це зумовлює підвищення ролі інформації та інформаційних систем у структурі організаційного капіталу для підвищення ефективності виконання функцій

нальних завдань. Високий рівень ефективності формування та розвитку організаційного капіталу досягається за рахунок цілеспрямованого впливу власників та менеджерів аграрних підприємств з використанням відповідних принципів управління.

Споживчий капітал також має значну динаміку та суттєві зміни у своїй структурі та розвитку. Так, значна частина торгівлі та брендів, реклами перемістилася у віртуальні мережі [10]. Це значно зменшило витрати на реалізацію та збут, наблизило клієнтів і партнерів до виробників, забезпечило високу мобільність споживчого капіталу, зробило доступність продукції до споживачів глобальною. Однак його регулювання у мережі інтернет все ще залишається не досконалим через прискорений розвиток.

У підсумку можна зазначити, що складники інтелектуального капіталу мають спільну нематеріальну природу, мету, принципи управління. Однак вони відрізняються за носіями та сферами прояву. Тому встановлення соціально-економічних пріоритетів їх розвитку має спиратися на висвітлення особливостей формування та проблем, супутніх цьому процесу. Отже, в сучасних умовах розвитку аграрних підприємств їх інтелектуальний капітал та особливості його формування характеризують наступні складники:

- посилення значимості в структурі економічного потенціалу аграрних підприємств як чинника загальної капіталізації, ефективності, конкурентоспроможності;

- зростання рівня взаємозалежності інноваціями аграрного виробництва та відтворення загалом;

- збільшення вартості формування та частки у структурі вартості аграрних підприємств;

- значне руйнування та скорочення внаслідок війни для підприємств на окупованих і звільнених територіях, ризики втрат на всій території країни;

- необхідність спеціальних заходів безпеки, збереження і захисту через використання цифрових технологій і віртуальних мереж;

- необхідність спеціальних заходів безпеки від втрат війни;

- міжнародна співпраця та конкуренція у сфері інтелектуального капіталу.

Визначаючи соціально-економічні особливості та пріоритети формування і розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств, потрібно враховувати, що аграрна сфера й навіть аграрні підприємства об'єднують різні види діяльності [11]. Це рослинництво і

садівництво, виноградарство і квітникарство, тваринництво і рибництво тощо. Вони вимагають відповідної фахової освіти, специфічних знань і навичок працівників; систем моніторингу, контролю і управління, інформації й наукових досліджень; специфічних товарних марок і брендів; стратегій і технологій маркетингу і продажів, певної клієнтоорієнтованості з врахуванням особливостей поведінкової економіки й поведінкових фінансів споживачів. Мова йде й про такі ірраціональні чинники, як спонтанність покупок, мода на бренди та продукти, престижність праці або посад, прихильність до того або іншого способу життя.

При визначенні соціально-економічних пріоритетів розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств велике значення має врахування інших складових їх економічного потенціалу, а саме наявного рівня матеріально-технічного й технологічного забезпечення, досягнення тих або інших конкурентних позицій на локальному, регіональному, національному та глобальних аграрних ринках; циклічності економічного розвитку загалом та сучасної стадії циклу. Важливе значення має і опора на врахування рівня економічного розвитку аграрних підприємств та потреб аграрних ринків [12—14]. Також потрібно враховувати основні площини застосування або прояву інтелектуального капіталу відповідно до стадій аграрного відтворення й аграрного виробництва; життєвого циклу аграрного підприємства; наявності соціальної, виробничо-економічної, екологічної сфер використання. Отже, йдеться про процесний та системний підходи у визначенні пріоритетів формуванні, організації і розвитку інтелектуального капіталу.

Отже, у соціальній площині для інтелектуального капіталу аграрних підприємств соціально-економічними пріоритетами є: інноваційне навчання й освіта працівників; автоматизація управління; соціологізація виробничих процесів і агробізнесу загалом; соціальна відповідальність; соціальна справедливість у розподілі матеріальних благ та задоволенні соціальних інтересів великих груп споживачів і кожного громадянина.

У виробничо-економічній площині йдеться про використання інтелектуального капіталу для зростання інноваційності основних бізнес-процесів аграрних підприємств; підвищення ефективності й конкурентоспроможності виробництва; для забезпечення розбудови нових ланцюгів додаткової вартості; здійснення експансії на глобальних аграрних ринках. Важливе значення має спрямованість інтелектуально-

го капіталу на забезпечення інновацій моніторингу та контролю виробництва; формування їх інтеграційних мереж.

В екологічній площині соціально-економічними пріоритетами для розвитку інтелектуального капіталу є забезпечення відповідності екологічним стандартам, вимогам і обмеженням; слідування принципам сталого розвитку; досягнення раціонального природокористування й енергоощадності. Також це підтримка органічного землеробства, розумного споживання для здорового способу життя й високого життєвого рівня населення.

На рівні всіх сфер пріоритетами розвитку інтелектуального капіталу всіх сфер аграрного виробництва має бути участь у забезпеченні продовольчої та національної безпеки; міжнародного співробітництва з дружніми країнами; європейської інтеграції; нормативно-правове регулювання; вироблення та слідування принципам оптимізації; моделювання різних сценаріїв і варіантів розвитку; планування та прогнозування.

ВИСНОВКИ

Всебічне дослідження особливостей формування інтелектуального капіталу аграрних підприємств дозволило виявити його конкурентні переваги і ризики. Перші характеризуються зростанням вартості і частки у структурі економічного потенціалу аграрного виробництва та його доведенням до рівнів земельного й матеріально-технічного капіталу. Останні стосуються втрат і загроз війни. Особливості формування інтелектуального капіталу визначаються інноваційним розвитком аграрного виробництва; структурними зрушеннями в його розміщенні, спеціалізації, кооперації та інтеграції. Соціально-економічні пріоритети ґрунтуються на принципах соціальної справедливості, соціальної відповідальності, виробничо-економічної ефективності, екологізації. Відповідно до системного підходу, соціально-економічні пріоритети розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств здійснюються на рівні соціальної, виробничо-економічної, екологічної сфер аграрної діяльності.

Література:

1. Вінченко І.І., Лапа В.О. Особливості формування та розвитку інтелектуального капіталу аграрних підприємств. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 85—90.
2. Липейко Т.І., Шеянова Ю.В. Модель управління організаційним капіталом. Українсь-

кий журнал прикладної економіки. 2021. № 28. С. 226—232.

3. Мармуль А.О., Леваєва А.Ю., Посполіт В.В. Формування конкурентоспроможності аграрних підприємств на засадах фінансово-економічної стійкості та безпеки. Економічний вісник університету. 2021. Вип. 48. С. 33—39.

4. Кравчук Н.О. Споживчий капітал як елемент інтелектуального капіталу підприємства: сутність та структура. Ефективна економіка. № 7. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199> (дата звернення: 07.07.2025).

5. Аранчій В.І., Ігнатенко М.М. Сутність ризиків підприємницької діяльності та їх оцінка з метою нівелювання й уникнення в управлінні ефективністю й конкурентоспроможністю розвитку. Економічний вісник університету. 2018. Вип. № 39. С. 52—58.

6. Коритько Т.Ю., Бриль І.В. Інтелектуальний капітал підприємства та його оцінка в умовах цифровізації. Економіка промисловості. 2021. № 1 (93). С. 92—110.

7. Мандич О.В., Науменко І.В., Романюк І.А. Формування політики товаророзподілу в інтегрованих структурах. Актуальні проблеми інноваційної економіки, 2019. Вип. 4. С. 83—87.

8. Бородіна О.М. Людський капітал в аграрній й сфері економіки України: науково-організаційні основи сучасного формування і розвитку. Київ, ННЦ ІАЕ. 2004. 436 с.

9. Ігнатенко М.М., Мармуль А.О., Романюк І.А. Розвиток конкурентних стратегій підприємств в умовах глобалізації ринків. Економічний вісник університету. 2023. Вип. 57. С. 45—51.

10. Найчук-Хрущ М., Конахович В. Інноваційні підходи до формування бізнес-процесів як структурного елементу інтелектуального капіталу підприємства. Економіка та суспільство, 2024. № 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-16> (дата звернення: 07.07.2025).

11. Ігнатенко М. Здійснення автоматизації бухгалтерського обліку аграрних підприємств на засадах впровадження нових програмних продуктів і моделей. Аграрна економіка. 2019. № 42. URL: <https://economicbulletin.com/index.php/journal/article/view/555/580> (дата звернення: 07.07.2025).

12. Барна М.Ю., Іванюк Ю.І. Напрямки реалізації інноваційного потенціалу підприємств на ринку сільськогосподарської продукції. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права, № 37, 2023. С. 506—513.

13. Людвік І.І. Особливості інноваційного розвитку підприємств АПК України в сучасних умовах. Економіка, фінанси, менеджмент: ак-

туальні питання науки і практики. 2023. № 2 (64). С. 119—134.

14. Ihnatenko M., Marmul L., Petrenko V., Karnaushenko A., Levaieva L. Innovative Tools in the Methodology and Teaching of the Basic Principles of Enterprise Management. International Journal of Management. № 11 (6), 2020. Pp. 847—854.

References:

1. Vinichenko, I.I., and Lapa, V.O. (2020), "Features of the formation and development of intellectual capital of agricultural enterprises", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 85—90.

2. Lypejko, T.I. and Sheianova, Yu.V. (2021), "Model of organisational capital management", *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*, vol. 28, pp. 226—232.

3. Marmul', L.O. Levaieva, L.Yu. and Pospolit, V.V. (2021), "Formation of competitiveness of agricultural enterprises based on financial and economic stability and security", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 48, pp. 33—39.

4. Kravchuk, N.O. (2013), "Consumer capital as an element of intellectual capital of an enterprise: essence and structure", *Efektivna ekonomika*, vol. 7, available at: <http://www.economy-nayka.com.ua/?op=1&z=2199> (Accessed 7 June 2025).

5. Aranchij, V.I. and Ihnatenko, M.M. (2018), "The essence of entrepreneurial risks and their assessment with the aim of levelling and avoiding them in the management of efficiency and competitiveness of development", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 39, pp. 52—58.

6. Koryt'ko, T.Yu. and Bryl', I.V. (2021), "Intellectual capital of an enterprise and its assessment in the context of digitalisation", *Ekonomika promyslovosti*, vol. 1 (93), pp. 92—110.

7. Mandych, O.V. Naumenko, I.V. and Romaniuk, I.A. (2019), "Formation of commodity distribution policy in integrated structures", *Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky*, vol. 4, pp. 83—87.

8. Borodina, O.M. (2004), *Liuds'kyj kapital v ahrarni j sferi ekonomiky Ukrainy: naukovo-orhanizatsijni osnovy suchasnoho formuvannia i rozvytku* [Human capital in the agricultural and economic spheres of Ukraine: scientific and organisational foundations of modern formation and development], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

9. Ihnatenko, M.M. Marmul', L.O. and Romaniuk, I.A. (2023), "Development of competitive strategies for enterprises in the context of market globalisation", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 57, pp. 45—51.

10. Najchuk-Khrusch, M. and Konakhovych, V. (2024), "Innovative approaches to the formation of business processes as a structural element of an enterprise's intellectual capital", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 59, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-16> (Accessed 7 June 2025)

11. Ihnatenko, M. (2019), "Automation of accounting in agricultural enterprises based on the introduction of new software products and models", *Ahrarna ekonomika*, vol. 42, available at: <https://economicbulletin.com/index.php/journal/article/view/555/580> (Accessed 7 June 2025)

12. Barna, M.Yu. and Ivaniuk, Yu.I. (2023), "Directions for realising the innovative potential of enterprises in the agricultural products market", *Naukovi zapysky L'viv's'koho universytetu biznesu ta prava*, vol. 37, pp. 506—513.

13. Liudvik, I.I. (2023), "Features of the innovative development of Ukrainian agribusiness enterprises in modern conditions" *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. № 2 (64), pp. 119—134.

14. Ihnatenko, M. Marmul, L. Petrenko, V. Karnaushenko, A. and Levaieva, L. (2020), *Innovative Tools in the Methodology and Teaching of the Basic Principles of Enterprise Management*. International Journal of Management, vol. 11 (6), pp. 847—854.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663